

ТАДБИРКОРЛИК ФАОЛИЯТИНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА ИНФРАТУЗИЛМАНИНГ АҲАМИЯТИ

Ганиев Шахриддин Вахидович

«International School of Finance Technology and Science» LLC институти
профессори

Email: shahriddinganiyev65@gmail.com

Тел.: +998971569765

Маматов Бахадир Сафаралиевич

«International School of Finance Technology and Science» LLC институти доценти,
DSc.

Email: bahadir_mamatov@mail.ru. Тел.: +99899-854-77-40

АННОТАЦИЯ

Мазкур мақолада тадбиркорлик фаолиятини ривожлантиришида инфратузилманинг аҳамияти ва зарурлиги очиб берилган. Мамлакатда тадбиркорлик ҳамда ишбилармонлик муҳитини янада яхшилашда инфратузилманинг ролини оширишга қаратилган таклиф-тавсиялар ишлаб чиқилган.

***Калит сўзлар:** тадбиркорлик, кичик бизнес, инфратузилма, инновация, бандлик, камбағаллик, хусусий сектор, жамғармалар, ишбилармонлик муҳити, инфратузилма тизими, бозор инфратузилмаси, ишлаб чиқариш инфратузилмаси, ижтимоий инфратузилма.*

ЗНАЧЕНИЯ ИНФРАСТРУКТУРЫ В РАЗВИТИИ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Ганиев Шахриддин Вахидович

Профессор институти «International School of Finance Technology and Science»
LLC

Email: shahriddinganiyev65@gmail.com

Тел.: +998971569765

Маматов Бахадир Сафаралиевич

Доцент институти «International School of Finance Technology and Science» LLC,
DSc.

Email: bahadir_mamatov@mail.ru.

Тел.: +99899-854-77-40

АННОТАЦИЯ

В данной статье раскрывается значение и необходимость инфраструктуры в развитии предпринимательской деятельности. Были разработаны предложения и рекомендации, направленные на повышение роли инфраструктуры в дальнейшем улучшении предпринимательской и бизнес-среды в стране.

***Ключевые слова:** предпринимательство, малый бизнес, инфраструктура, инновации, занятость, бедность, частный сектор, сбережения, деловая среда, инфраструктурная система, рыночная инфраструктура, производственная инфраструктура, социальная инфраструктура.*

INFRASTRUCTURE VALUES IN THE DEVELOPMENT OF ENTREPRENEURSHIP

Ganiev Shakhridin Vakhidovich

«International School of Finance Technology and Science» LLC Institute of
Professors

Email: shahriddinganiyev65@gmail.com Tel.: +998971569765

Mamatov Bahadir Safaralievich

DSc in Economics, Associate Professor of the
«International School of Finance Technology and Science» LLC

Email: bahadir_mamatov@mail.ru. Тел.: +99899-854-77-40

ABSTRACT

This article reveals the importance and necessity of infrastructure in the development of entrepreneurship. Proposals and recommendations were developed aimed at increasing the role of infrastructure in further improving the entrepreneurial and business environment in the country.

***Key words:** entrepreneurship, small business, infrastructure, innovation, employment, poverty, private sector, savings, business environment, infrastructure system, market infrastructure, production infrastructure, social infrastructure.*

КИРИШ

Жаҳон тажрибаси кўрсатишича, ҳар қандай иқтисодиётнинг барқарор ва инновацион ривожланишига эришишнинг муҳим омилларидан бири тадбиркорлик фаолияти тараққиётини таъминлаш ҳисобланади. Чунки, ушбу фаолият бозор иқтисодиёти ривожланиши жараёнида вужудга келаётган ишсизлик, аҳоли бандлигини таъминлаш ва даромад манбаларини яратиш

орқали камбағалликни камайтириш каби долзарб муаммоларнинг ҳал этилишида муҳим рол ўйнайди.

Жаҳон банкининг ҳисоботида қайд этилишича, «сўнгги йилларда Россия-Украина ўртасидаги можаролар, COVID-19 пандемиясининг салбий таъсири Европа ва Марказий Осиёдаги ривожланаётган мамлакатлар иқтисодиётига салбий таъсир кўрсатади, ушбу ҳудудларда товарлар ишлаб чиқариш ва хизмат кўрсатиш ҳажми 3 фоизгача камаяди» [1].

Шу нуқтаи назардан хусусий секторни қўллаб-қувватлаш ва тадбиркорлик учун қулай ишбилармонлик муҳитини яратиш иқтисодий ўсишни таъминлашда ҳал қилувчи рол ўйнайди. Тадбиркорлик учун энг қулай инфратузилмани яратиш эса иқтисодий ўсишнинг энг муҳим омилларидан бири ҳисобланади.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 22 августда тадбиркорлар билан ўтказган очиқ мулоқотида қайд этилишича: «Бизнес учун яна инфратузилма ва кафолатли бозор керак... Уларда солиқ, субсидия, кредит фоизлари учун компенсация ва кафиллик бериш, инфратузилмага улаш бўйича алоҳида тартиблар белгиланади» [2]. Шу муносабат билан ҳудудларда қулай инвестициявий ва ишбилармонлик муҳитини яратиш, муҳандислик-коммуникация ва ишлаб чиқариш инфратузилмасини яхшилаш, шунингдек, тадбиркорларнинг муаммо ва таклифларини бевосита ўрганиш ҳамда тадбиркорликни келгусида ривожлантиришнинг асосий йўналишларини белгилаб олиш бўйича 2021 йил 20 август куни ўтказилган Ўзбекистон Республикаси Президентининг тадбиркорлар билан очиқ мулоқоти доирасида белгиланган вазифалар ижросини таъминлаш мақсадида Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши, вилоятлар ва Тошкент шаҳар ҳокимликлари ҳузурида «тадбиркорлик инфратузилмасини ривожлантириш жамғармасининг ташкил этилганлиги» [3] мавзунинг ўзига хос долзарблигини намоён қилади.

МАВЗУ БЎЙИЧА АДАБИЁТЛАР ТАҲЛИЛИ.

Тадбиркорлик муҳитини яхшилаш, тадбиркорлик фаолиятини молиялаштириш, тадбиркорлик инфратузилмасининг назарий ҳамда услубий асосларини такомиллаштириш билан боғлиқ масалалар узоқ хорижлик иқтисодчи-олимлардан А.Хоскинг [4], Р.Хизрич, М.Питерс [5], Ф.Хайек [6], К.Дж.Лембден [7], Й.Шумпетер [8] томонидан ўрганилган.

Яқин хорижлик олимлардан А.Агафонов [9], М.Аликаева [10], В.Буров [11], А.Бусигин [12], В.Рубе [13], С.Смирнов [14], Е.Чеберко [15], Л.Чебуханова [16], Муригына Л.С. [17] кабиларнинг илмий ишларида тадбиркорлик муҳити, шу жумладан, кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектларини молиявий

кўллаб-қувватлаш, бунда инфратузилма объектлари фаолияти билан боғлиқ масалалар тадқиқ этилган».

Маҳаллий иқтисодчи-олимлардан С.Ғуломов [18], Б.Ходиев, М.Қосимова, А.Самадов [19], У.Гафуров [20], Қ.Муфтайдинов [21], Б.Баева [22] илмий тадқиқотларида тадбиркорлик фаолияти ва уни молиялаштиришнинг назарий-услубий жиҳатлари, тадбиркорлик муҳитига инфратузилма тизимининг таъсири, соҳадаги муаммолар, устувор йўналишлар, бу борадаги ислохотлар тадқиқ қилинган.

Тадқиқот усуллари. Диссертация ишида гуруҳлаш, эксперт баҳолаш, кузатиш ва таққослаш, қиёсий ва таркибий таҳлил, индукция ва дедукция усулларида фойдаланилган.

ТАҲЛИЛ ВА НАТИЖАЛАР.

Жаҳондаги ривожланган мамлакатларда халқ хўжалигининг барча тармоқларида кичик тадбиркорлик субъектларини ташкил этиш ва улар фаолиятини ривожлантириш орқали иқтисодий юксалиш илдам қадамлар билан амалга оширилди. Дунё тажрибаси шуни кўрсатадики, кичик тадбиркорлик субъектлари йирик ва ўта йирик корхоналарга нисбатан бозор талабига қисқа муддат ичида мослаша олади. Меҳнатни ташкил этиш, янги техника ва технологияларни ишлаб чиқаришга жорий этиш, янги ишлаб чиқариш қувватларини барпо этиб, ундан самарали фойдаланиш кичик тадбиркорлик субъектларида тезда руёбга чиқади.

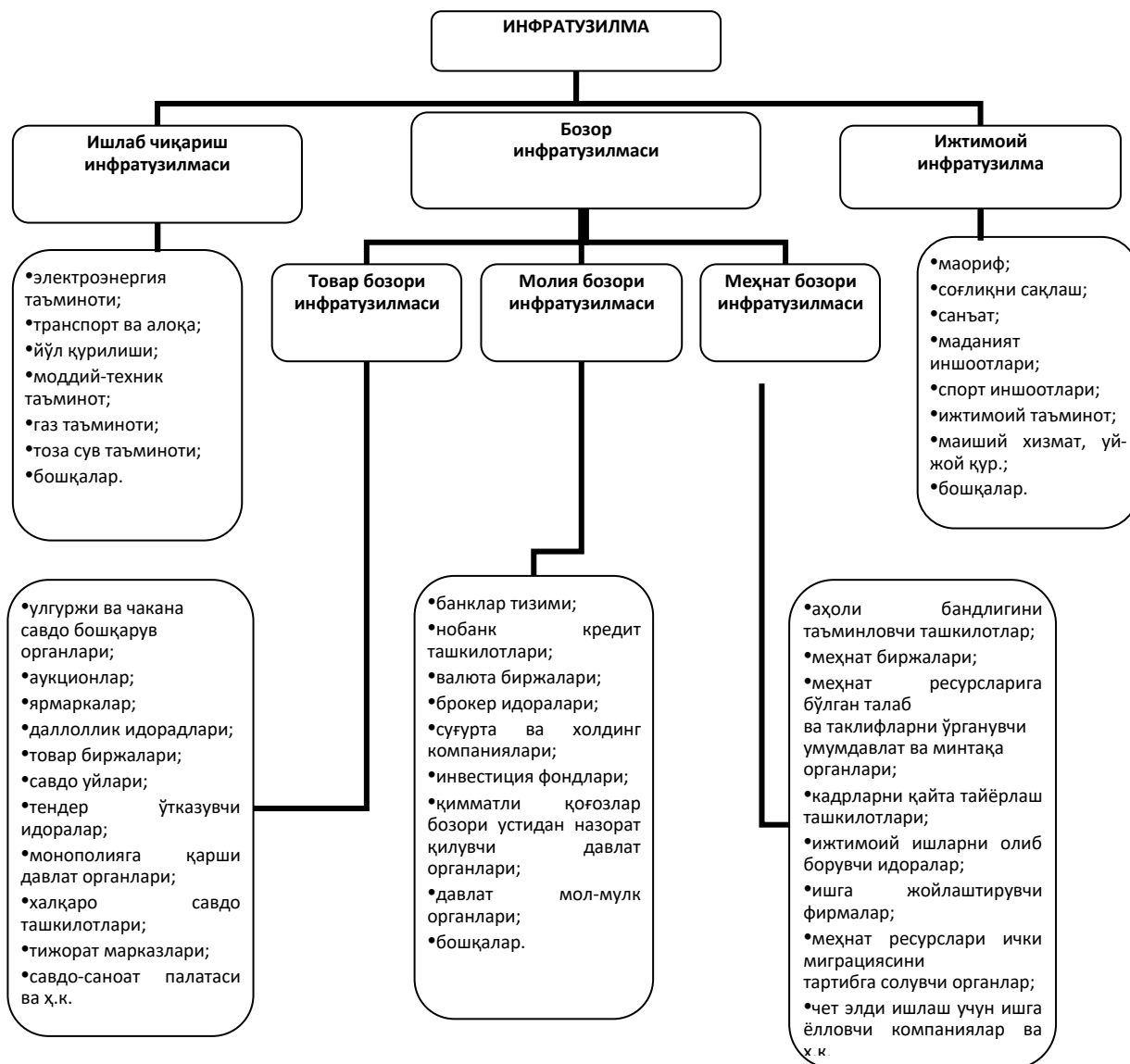
Бугунги кунда мамлакатимизда кечаётган иқтисодий ислохотлар самараси, иқтисодиётни модернизация қилиш жараёни, кўп ҳолларда, кичик тадбиркорликни кенг ривожлантириш билан узвий боғлиқдир. Тадбиркорлик фаолияти учун қулай шарт-шароитларни яратиб берувчи бозор инфратузилмасини қарор топтириш эса, бу борадаги асосий йўналишлардан бирига айланди. Кичик тадбиркорлик соҳасидаги вазифалар бозор инфратузилмасини ривожлантириш, тадбиркорликнинг моддий-техника ресурсларидан, хом ашё ва материаллардан фойдалана олиш имкониятларини кенгайтириш, уларга зарур техника воситаларини етказиб бериш, майда улгуржи савдо ва сервис хизмати тармоғини яратиш билан боғлиқ масалалардир.

«Тадбиркорлик фаолиятини ривожлантиришда бозор инфратузилмаси, яъни инфратузилма муассасалари кичик тадбиркорлик субъектларининг товар ва хизматлар бозори, молия бозори, пул бозори, меҳнат бозори, суғурта бозори, шунингдек банк тизими, нобанк молиявий институтлар тизими, улгуржи

воситачилик тузилмалари, консалтинг ва аудиторлик хизматлари бозори ва бошқа бир қатор муассасалар билан бўладиган ўзаро алоқаларни – муносабатларни таъминлайди» [23].

Бозор инфратузилмаси деганда, бозор иқтисодиёти учун хизмат кўрсатувчи ҳар хил соҳалар тушунилади ва улар жумласига тижорат банклари, биржалар, аукционлар, савдо уйлари, ташқи савдо фирмалари, давлатнинг ташқи савдо маҳкамалари, божхоналар, солиқ, идоралари, тижорат ва соҳибкорлик идоралари, савдо-сотик, уюшмалари, воситачи фирмалар, концернлар, консорциумлар ва бошқалар киради. Бундан кўриниб турибдики, бозор инфратузилмаси умумий иқтисодий фаолият билан боғлиқ, барча жабҳаларни қамраб олади. Фикримизча, кичик бизнес фаолияти бозор иқтисодиётининг таркибий қисмларидан бири сифатида ушбу инфратузилма объектларининг умумий фойдаланувчиси ҳисоблансада, шу билан бир қаторда ўзининг ташкил топиш, амал қилиш ва ривожланиш хусусиятларидан келиб чиқувчи махсус инфратузилма объектларига ҳам боғлиқлигини алоҳида таъкидлаш зарур.

Инфратузилма – хизмат кўрсатиш соҳалари мажмуаси бўлиб, таркибан ишлаб чиқариш, ижтимоий ва бозор инфратузилмаларини ўз ичига қамраб олади. Шу нуқтаи назардан инфратузилманинг умумий ҳолати, таснифи ва тавсфини қуйидаги расм орқали яққол кўришимиз мумкин (1-расмга қаранг).

1-расм. Инфратузилма тизимининг таркиби [24]

Бозор инфратузилмаси бозорнинг барча турларига, чунончи, товарлар ва хизматлар бозори, молия бозори, меҳнат бозорига хизмат кўрсатади. Шунини таъкидлаш лозимки, бозор инфратузилмасини бирданига яратиш бўлмайди, у анча узоқ давом этадиган мураккаб жараён бўлиб, бунинг учун юксак маҳоратга эга малакали кадрлар, шунингдек хўжалик юритувчи субъектлар ҳам, аҳоли ҳам хўжалик фаоиятининг янги шакллариغا руҳан мослашиши талаб этилади.

Бозор инфратузилмаси яратилар экан, у ҳамيشа ривожланиш ва мураккаблашиб бориш билан ҳаёт бўлиб туради ҳамда шунинг воситасида

ўзининг аҳамияти ва зарурлигини билдириб туради. Шу ўринда бозор инфратузилмаси ҳамда тадбиркорлик инфратузилмасини фарқлашимиз лозим. Бозор инфратузилмаси умумий иқтисодий фаолият билан боғлиқ барча жабҳаларни қамраб олади. Кичик тадбиркорлик фаолияти бозор иқтисодиётининг таркибий қисмларидан бири сифатида ушбу инфратузилма объектларининг умумий фойдаланувчиси ҳисобланса-да, шу билан бир қаторда ўзининг ташкил топиш, амал қилиш ва ривожланиш хусусиятларидан келиб чиқувчи махсус инфратузилма объектларига ҳам боғлиқлигини алоҳида таъкидлаш зарур. «Чунки бозор инфратузилмасининг юқорида санаб ўтилган унсурлари билан бизнес-мактаб, бизнес-инкубатор, суғурталаш ва молиялаш муассасаларининг мазкур соҳага таъсири бир хил даражада бўлмайди» [25].

Бугунги кунда тадбиркорлик субъектлари фаолиятининг ривожланиши учун шарт-шароитлар яратиб берувчи, турли хизматлар кўрсатувчи инфратузилма объектларининг зарурлиги табиий ҳол бўлиб, бу ҳолатни, асосан, қуйидагилар билан изоҳлаш мумкин:

1. Тадбиркорлик субъектларининг миқёси жиҳатидан чекланганлиги, ўз навбатида, улар молиявий имкониятларининг ҳам нисбатан чекланишига олиб келади. Ривожланишнинг дастлабки босқичида турган аксарият корхоналарнинг молиявий ресурсларини муқобил тақсимлаш муаммоси ўта кучли тус олади, сарфланаётган ҳар бир сўмнинг самара келтириш даражаси тадбиркорнинг бевосита назоратида бўлади. Шундан келиб чиқиб, тадбиркорлик субъектлари эҳтиёжга кўра, хизматларнинг ихтисослашган корхона ва ташкилотлар томонидан арзон ва сифатли бажарилиши молиявий ресурсларни самарали ишлатиш йўналишларидан бирига айланади.

2. Тадбиркорлик субъектлари ташкилий-бошқарув жиҳатидан табақалашмаган содда тузилмага эга бўлиб, ундаги ходимлар ҳам, одатда, бир неча вазифаларни уйғунлаштирган ҳолда бажаришга мажбур бўладилар. Масалан, йирик корхоналарда махсус ташкил этилган режалаштириш, лойиҳалаштириш, реклама ва маркетинг, товарларни сотиш каби бўлимлар мавжуд бўлса, кичик корхоналарда бундай ихтисослашган тузилмаларнинг амал қилиши самарадорлик нуқтаи назаридан ўзини оқламайди.

Йирик корхоналардан фарқли ўлароқ, тадбиркорлик субъектларининг ҳаёт цикли барқарор бўлмай, статистик маълумотларга кўра, дастлабки беш йил мобайнида уларнинг ярмидан кўпроғи ўз фаолиятини турли сабаблар туфайли тўхтатадилар. Бу эса, юқорида таъкидлаб ўтганимиздек, яна тадбиркорлик субъектлари фаолиятини қўллаб-қувватловчи махсус инфратузилмаларнинг фаолияти билан боғланади.

3. Тадбиркорлик субъектлари ўз табиатига кўра хавф-хатар, таҳликага асосланган ҳолда фаолият юритади. Шунга кўра, мазкур фаолият билан шуғулланишни барча ҳам бирдай истайвермайди ёки бирон-бир тажриба, кўникма, махсус тайёргарликсиз бу ишга бел боғлаганларнинг аксарият қисми биринчи уринишдаёқ муваффақияtsizликка юз туттади. Бу каби салбий ҳолатларнинг олдини олиш, таъсир кучини камайтириш, одатда, тадбиркорлик субъектлари фаолиятини суғурталаш, ҳар томонлама етук, замонавий билимга эга мутахассисларни тайёрлаш орқали амалга оширилади, яъни суғурта компаниялари, бизнес-инкубаторлар, бизнес-мактаблар ёрдамига ва шу кабиларга таянилади. Демак, тадбиркорлик инфратузилмасини етарли даражада ривожлантирмай туриб, тадбиркорликни юксалтириш борасида сезиларли ўзгаришларга эришиб бўлмайди.

«Умумий ҳолатда инфратузилма муассасаларининг асосий мақсади ахборот, маслаҳат, ўқитиш, башорат-таҳлил, илмий-техника, суғурталаш, молиявий (кредит ресурслари) хизматлар кўрсатиш билан таъминлаш орқали кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни қўллаб-қувватлаш учун ижобий шарт-шароитлар яратиш ва амалга оширишдан иборат» [26]. Шу ўринда, тадбиркорлик субъектларининг инфратузилма объектлари билан таъминланганлик даражаси ҳолати ҳам эътиборга молик масала ҳисобланади. «Чунки ҳар бир тадбиркорнинг атрофида унга керак бўлган иш ва хизматларни бажариб берувчи ташкилотлар қанчалик кўп бўлса, унинг иш самарадорлиги ҳам шу қадар юқори бўлади» [27].

Шуни ҳам назарда тутмоқ лозимки, тадбиркорлик субъектларининг инфратузилма объектлари билан таъминланганлик даражасини ўрганишда уларнинг республика ҳудудлари бўйича жойлашувини аниқлаш муҳим ўрин эгаллайди. Чунки, турли ҳудудларда инфратузилма объектларининг турлича миқдорда тақсимланганлиги мазкур ҳудудлардаги тадбиркорлик субъектларининг ривожланишига ўзига хос таъсир кўрсатади. Шу сабабдан тадбиркорлик инфратузилмалари объектларининг тадбиркорлик субъектлари сонига мутаносиб равишда ташкил этилишини ҳамда уларнинг жойлашган жойига яқин масофалардан ўрин олишини таъминлаш тадбиркорлик фаолиятининг янада тез ва фаол ривожланишига сезиларли даражада таъсир кўрсатади.

«Инфратузилманинг таркиби доимий бир хил бўлмайди. У минтақанинг ўзига хос хусусиятларига асосланади, минтақанинг ихтисослашуви ва жойлашувига боғлиқ бўлади» [28]. Инфратузилманинг таркибида молиявий муассасалар, банклар, маслаҳат марказлари, реклама, ҳуқуқий хизматлар,

транспорт воситалари ва йўллар хизмати, сув, газ ва электр билан таъминлаш, тозалаш иншоотлари хизматлари, алоқа хизмати бошқа хизматларга қараганда кўпроқ учрайди. Бу эса тадбиркорлик инфратузилмасида зарурий турли хил хизмат кўрсатиш объектларини яратиш ва уларнинг етарли таъминланганлик даражасини оширишга эришиш талабини орттирадики, пировардида, улар, албатта, тадбиркорлик соҳасининг ривожланиш даражасининг юқори бўлишига имкон яратади.

Умуман, тадбиркорлик фаолиятининг ривожланишига инфратузилма таъсирини баҳолашда асосий эътиборни қуйидагиларга қаратиш мақсадга мувофиқдир: тадбиркорлик фаолиятининг ривожланишида уларнинг инфратузилма объектлари билан таъминланганлик даражасини ўрганиш лозим. Бу эса битта инфратузилма объектига ўртача нечта кичик тадбиркорлик субъектлари тўғри келишини аниқлашга имкон беради (1-жадвал).

1-жадвал

**Кичик тадбиркорлик субъектларининг инфратузилма объектлари
билан таъминланганлик даражаси [29]**

Худудлар номи	01.01.2005 й.		01.01.2022 й.		01.01.2005 й.	01.01.2022 й.
	Кичик тадбир- корлик субъект- лари сони	Бозор инфра- тузилмаси объектлар и сони	Кичик тадбир- корлик субъект- лари сони	Бозор инфра- тузилмаси объектлар и сони	Ҳар мингта кичик бизнес субъектлар ига тўғри келувчи бозор инфра- тузилмаси объектлари сони	Ҳар мингта кичик бизнес субъектлариг а тўғри келувчи бозор инфра- тузилмаси объектлари сони
Қорақалпоғистон Республикаси	14500	221	19998	289	15,2	14,5
Андижон	25700	420	34999	470	16,3	13,4
Бухоро	17900	403	27690	468	22,5	16,9
Жиззах	13600	400	19463	456	39,4	23,4
Қашқадарё	20100	336	31152	420	16,7	13,5
Навоий	10800	201	20472	289	18,6	14,1
Наманган	19800	489	28949	589	24,7	20,3
Самарқанд	30200	651	40724	745	21,6	18,3
Сурхондарё	13300	448	24395	520	33,7	21,3
Сирдарё	9000	132	13808	210	14,7	15,2

Тошкент	21600	387	44156	412	17,9	9,3
Фарғона	22900	688	40403	789	30,0	19,5
Хорзам	16400	398	21984	459	24,3	20,9
Тошкент шаҳри	41600	702	94641	879	16,9	9,3
Республика бўйича жами	277400	5876	462834	6995	21,2	15,1

Жадвал маълумотлари инфратузилма объектларининг ҳар мингта кичик тадбиркорлик субъектларига нисбатан республика бўйича 2022 йилнинг 1 январ ҳолатига 15,1 тага тўғри келиб, бу кўрсаткич 2005 йилнинг 1 январ ҳолатига нисбатан 6,1 фоизли пунктга пасайган. Айрим ҳудудларда мазкур кўрсаткичнинг ўртача кўрсаткичга нисбатан 1,9 мартагача юқори эканлигини (Жиззах вилояти, Сурхондарё вилояти, Фарғона вилояти мисолида) кўришимиз мумкин. Бироқ Сирдарё вилояти, Қорақалпоқистон Республикаси каби ҳудудларда мазкур кўрсаткичнинг бирмунча пастлиги ҳам кузатилади.

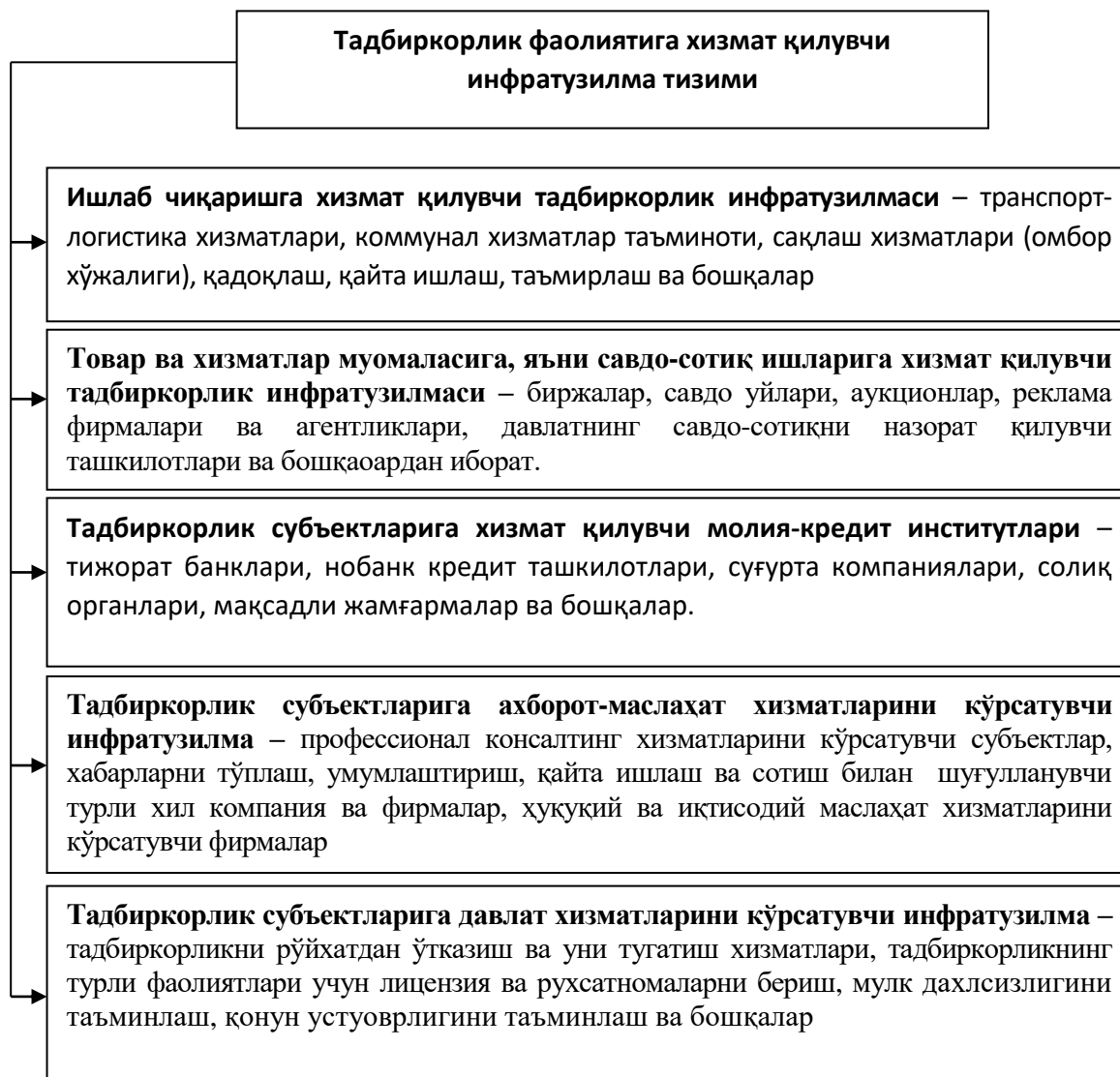
Умумий ҳолатда эса тадбиркорлик субъектларининг инфратузилма объектлари билан таъминланганлик даражасини «қониқарли» деб бўлмайди. Чунки ҳар 100 та кичик бизнес субъектига ўртача иккитадан зиёдроқ инфратузилма объектларининг тўғри келиши мазкур объектларнинг тадбиркорлик тараққиётига кутилганидек таъсир кўрсатишини таъминлай олмайди. Шунинг учун мазкур кўрсаткични кўтариш ва талаб даражасига етказиш лозим, деб ҳисоблаймиз.

Республика вилоятлари бўйича тадбиркорлик субъектларига нисбатан инфратузилма объектлари билан таъминланганлик ҳолати келтирилган жадвал маълумотларига таяниб, аввало, шуни айтиш лозимки, барча вилоятларда тадбиркорлик субъектлари ва инфратузилма объектлари турли миқдорни ташкил этади. Лекин вилоятлар бўйича республика миқёсида ҳар мингта тадбиркорлик субъектларига нисбатан ҳисоблаб топилган ўртача инфратузилма объектлари билан таъминланганлик ҳолатидан фарқли кўрсаткичлар келиб чиққан бўлса-да, бу ҳолатда ўртача кўрсаткичдан кичик миқдорни ташкил этган вилоятларда тадбиркорлик субъектларининг инфратузилма объектлари билан етарли таъминланмаган, деган хулосага келиш ҳам ноўриндир. Чунки ҳар бир минтақанинг географик жойлашуви, ҳудудий чегараси, ижтимоий-иқтисодий, қолаверса, географик омиларининг турлича эканлиги таъсирида ҳам уларда тадбиркорлик субъектларининг инфратузилма объектлари билан таъминланганлик даражаси фарқ қилади. Масалан, бугунги кунда Қорақалпоғистон Республикаси ва Хоразм вилояти ҳудудларида ерларнинг шўрланиш ҳолати кучлилиги, Сирдарё вилоятида ҳам мазкур жараённинг

ачинарли аҳволда эканлиги сабабли, тоғли ҳудудлар, чўл ва қурғоқчил ерларда барча тадбиркорлик шакллари ривожлантиришнинг имкони йўқлиги, хом ашё ва материалларни келтириш, тайёр маҳсулотни сотиш, бозорларга олиб чиқиш, қўшни давлатларга экспорт қилиш, хориждан зарурий хом ашё ёки техника-технологияларни импорт қилиш, хорижий ҳамкорлар капитални жалб этиш, коррупциянинг ривожланиб кетганлиги, солиқ тизимидаги нобарқарорлик, маҳаллий ҳокимият ва бошқарув органларининг таъсири ва таъзиқи ва бошқа шу каби салбий ҳолатларнинг учраб туришлиги, айрим ҳолатларда, кичик тадбиркорликнинг ҳам, унга хизмат кўрсатувчи инфратузилманинг ҳам ривожланишига жиддий таъсир кўрсатмоқда. Шу сабабдан тадбиркорликда инфратузилма фаолияти самарадорлигини аниқлашда юқорида тавсия этилган умумий методологияни ҳам мукамал, деб ҳисоблаб бўлмайди. Чунки мазкур методология бўйича баҳоланишда тадбиркорлик тараққиётига инфратузилма фаолияти таъсирини аниқлашда кичик бизнес ва инфратузилма объектлари фаолиятига субъектив таъсир кўрсатишларнинг кўзда тутилмаганлигини қайд этиб ўтмоқ лозим.

Умуман, инфратузилма объектларининг чекка ҳудудларда ҳам ташкил этилишига қаратилган давлат сиёсатини янада жонлантириш ва шу ҳудудларда фаолият кўрсатаётган тадбиркорлик субъектларининг ривожланишига, қолаверса, янги шакллардаги кичик бизнес вакилларининг вужудга келишига эришиш лозим.

Тадбиркорлик субъектлари фаолиятига хизмат қилувчи инфратузилма тизимини ўзининг хусусиятига кўра бир қанча гуруҳларга ажратиш мумкин (2-расм).

**2-расм. Тадбиркорлик субъектлари фаолиятига хизмат қилувчи
инфратузилма тизими [30]**

Тадбиркорлик инфратузилмаси элементларини йўналиш вазифаларига қараб гуруҳлайдиган бўлсак ҳам бу гуруҳлаш инфратузилма элементларининг ўзаро алоқада ва боғлиқликда ҳаракатланмайди дегани эмас. Чунки, инфратузилма элементлари йўналиш вазифаларига кўра қайси гуруҳга мансуб бўлмасин, жамият иқтисодиётининг бозор муносабатлари шартлари асосида узвий ҳаракатланиб, ўсиб боришини таъминлашда иштирок этувчи субъектларга бевосита ёки билвосита боғлиқликда таъсир кўрсатади. Бу таъсир натижасида жамиятда тадбиркорликни барқарор ривожлантириш, кўплаб сифатли товарлар яратиш, уларга бўлган талабни қондириш, тежамкор хўжалик

юритиш асосида тўқинчилик яратиб, халқни фаровон турмуш сари йўллаш, адолатни ўрнатиш учун замин яратилади.

Ривожланган мамлакатларда кичик тадбиркорлик субъектларига хизмат кўрсатувчи инфратузилманинг ривожланган тармоғи мавжуд бўлиб, бу ҳол тадбиркорлик субъектларининг молия-кредит, ахборот, ўқитиш, экспорт қилиш ва бошқа хизматлардан фойдаланиш имкониятларини яратади (3-расм).

3-расм. Ривожланган мамлакатларда тадбиркорлик инфратузилмаси таркиби [31]

Бундай ҳол мазкур мамлакатларда кичик ва ўрта корхоналарни, хусусий тадбиркорликни ҳар томонлама қўллаб-қувватлашнинг ривожланган ва мукамал инфратузилма тизими амал қилишини кўрсатади.

Хулоса ва таклифлар.

Тадбиркорлик субъектларида ишлаб чиқариш кенгайиб бориши билан уларнинг техник таъмирлаш, моддий-техника таъминоти, маҳсулотларни сақлаш, қайта ишлаш ва сотиш, коммуникация, маслаҳат ва ахборот каби бир

қатор хизмат турларига бўлган талаби ортиб бораверади. Уларнинг тўлақонли фаолиятини фақат мукамал ташкил этилган инфратузилма бўғинлари орқалигина таъминлаш мумкин. Тадбиркорлик инфратузилмаси ҳар қандай иқтисодий тизимнинг асосий таркиби ҳисобланиб, кўрсатаётган турли йўналишдаги хизматлари билан барча тармоқ ва соҳаларнинг иқтисодий барқарор ривожланишида асосий пойдевор ҳисобланади. Инфратузилма субъектлари ишлаб чиқариш, ижтимоий ва иқтисодий жараёнларни тўла қамраб олиб, ташкилий-иқтисодий, ижтимоий, ҳуқуқий, ахборот, экологик, бошқарув ва бошқа турдаги хизматлар кўрсатиш фаолиятини ўз ичига олади, энг асосийси ишлаб чиқариш жараёнига бевосита ижобий таъсир кўрсатади.

Кўпчилик мамлакатлар тажрибаси шуни кўрсатадики, давлат кичик тадбиркорликни ривожлантириш учун зарур ижтимоий, иқтисодий, ҳуқуқий, сиёсий ва бошқа шароитларни шакллантириш сиёсий эркинлигига эга бўлиши зарур. Давлат, минтақа ва маҳаллий даражаларда ихтисослашган кичик тадбиркорликни қўллаб-қувватлаш ва ривожлантиришнинг бир бутун инфратузилмасини яратмасдан ва бу вазифага тегишли молиявий, ташкилий ва бошқа ресурсларни ажратмасдан туриб, бу вазифани ҳал қилиб бўлмайди.

Фикримизча, қуйидаги таклиф-тавсиялардан фойдаланиш Ўзбекистонда тадбиркорлик муҳитини яхшилашда инфратузилманинг ролини ошириш имконини яратади:

- ҳудудларнинг муҳандислик-коммуникация ва ижтимоий инфратузилма тизимини ҳамда хизмат кўрсатиш ва сервис соҳаларини янада ривожлантириш;
- маҳалла ҳудудида давлат-хусусий шериклик асосида спорт ва маданий иншоотлар, ижодий клублар, бандликка кўмаклашиш ва ўқитиш марказлари, тадбиркорлик объектлари каби инфратузилмани яратиш бўйича чора-тадбирларни амалга ошириш;
- республика ҳудудларида савдо инфратузилмасини ривожлантиришда: ҳар бир ҳудудда йирик улгуржи-савдо марказлари, жумладан логистика, музлатгич, омборхоналарни ташкил этиш; йирик туман/шаҳарларда камида 3 тадан замонавий савдо марказларини ташкил этиш; қишлоқ жойларда кўчма савдо нуқталарини кўпайтириш; аҳолига эркин савдони амалга ошириш имконини берувчи чегараолди ҳудудларда савдо марказларини ташкил этишни назарда тутиш;
- электр, табиий газ, сув тармоқлари ва йўл инфратузилмаси етказиб беришни тўлиқ Давлат бюджети маблағлари ҳисобидан амалга оширишни назарда тутиш ва амалий жиҳатдан таъминлаш.

АДАБИЁТЛАР/ЛИТЕРАТУРА/REFERENCES:

1. Содействие странам в адаптации к меняющемуся миру ГОДОВОЙ ОТЧЕТ 2022. Всемирный банк. AR2022RU.pdf
2. Prezident 20-avgust kuni tadbirkorlar bilan mulqot qiladi – O‘zbekiston yangiliklari – Gazeta.uz.
3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 21 январдаги ПФ-54-сонли «Республика худудларида тadbirkorлик инфратузилмасини ривожлантиришга дори кўшимча чора-таdbирлар тўғрисида»ги Қарори.
4. Хоскинг А. Курс предпринимательства. – М.: Дело, 1993. – 230 с.
5. Хизрич Р., Питерс М. Предпринимательство. – М.: Дело, 1991. – 159 с.
6. Хайек Ф. Познание, конкуренция и свобода. Аналогия сочинений. – М.: Пневма, 1990. – 309 с.
7. Лембден К. Дж. Финансы в малом бизнесе. Пер. с англ. – М.: Финансы и статистика, 1992. – 200 с.
8. Шумпетер Й. Теория экономического развития: исследование предпринимательской прибыли, капитала, кредита, процента и цикла конъюнктуры. Пер. с немец. В.С.Автономова и др. – М.: Прогресс, 1982. – 455 с.
9. Агафонов А.А. Развитие финансирования инвестиционных проектов в сегментах малого и среднего бизнеса. Автореф. дисс. на соиск. уч. степ. к.э.н. – Ростов-на-Дону: РИНХ, 2016. – 26 с.
10. Аликаева М.В. и др. Стратегическое развитие малого бизнеса и формы поддержки индивидуального предпринимательства: монография. – Нижний Новгород: НОО «Профессиональная наука», 2018. – 302 с.
11. Буров В. Ю. Малое предпринимательство и цифровая экономика: перспективы и проблемы. – Чита: ЗабГУ, 2018. – 221 с.
12. Бусигын А.В. Предпринимательство: Учебник. – 3-е изд. – М.: Дело, 2001. – 640 с.
13. Рубе В.А. Малый бизнес: история, теория, практика. – М.: ТЕИС, 2000. – 231 с.
14. Смирнов С.А. Малое предпринимательство: общественная поддержка и содействию развития. – М.: ЭБТ-Контур, 1999. – 160 с.;
15. Чеберко Е.Ф. Основы предпринимательской деятельности. История предпринимательства: учебник и практикум для СПО. – М.: Юрайт, 2019. – 420 с.
16. Чебуханова Л.В. Развитие инструментария финансирования малых инновационных предприятий в современных условиях. Диссертация на соиск. уч. ст. к.э.н. – М.: РУДН, 2020. – 244 с.

17. Мурыгина Л.С. Теория малого предпринимательства в условиях рыночной экономики. Монография. – Челябинск: Библиотека А.Миллера, 2018. – 212 с.
18. Ғуломов С.С. Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик: ташкил этиш, режалаштириш, бошқариш. – Т.: Фан ва технологиялар, 2005. – 444 б.
19. Ходиев Б.Ю., Қосимова М.С., Самадов А.Н. Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик. Ўқув қўлланма. – Т.: ТДИУ, 2010. – 260 б.
20. Гафуров У.В. Кичик бизнесни давлат томонидан тартибга солишнинг иқтисодий механизмларини такомиллаштириш. Монография. – Т.: Молия, 2016. – 120 б.
21. Муфтайтинов Қ.Ҳ. Иқтисодиётни эркинлаштириш шароитида тадбиркорликни ривожлантириш муаммолари. И.ф.д. илм. дар. ол. уч. ёз. дисс. автореф. – Андижон. 2004. – 40 б.
22. Баева Ш.Х. Тадбиркорлик фаолиятини молиялаштиришни такомиллаштириш. Иқт. фан. бўй. фалс. докт. ил. дар. ол. уч. ёз. дисс. Автореф. – Т.: ТДИУ, 2023. – 80 б.
23. Галочкина О.А., Разумова И.В. Инфраструктура предпринимательство: сущность и виды. // Вестник экономики, права и социологии, 2012, № 1. – С. 38-40. (<https://cyberleninka.ru/article/n/infrastruktura-predprinimatelstva-suschnost-i-vidy>).
24. Муаллифлар томонидан тадқиқот натижалари асосида ишлаб чиқилган.
25. Жўраев А., Маматов Б. Кичик ва ўрта бизнесни ривожлантиришда бозор инфратузилмаси ўрни. // «Бозор, пул ва кредит» журнали, 2003 йил, 4-сон. – Б. 44-45.
26. Жўраев А., Маматов Б. Кичик ва ўрта бизнесни ривожлантиришда бозор инфратузилмаси ўрни. // «Бозор, пул ва кредит» журнали, 2003 йил, 4-сон. – Б.45.
27. Галочкина О.А., Разумова И.В. Инфраструктура предпринимательство: сущность и виды. // Вестник экономики, права и социологии, 2012, № 1. – С. 38-40. (<https://cyberleninka.ru/article/n/infrastruktura-predprinimatelstva-suschnost-i-vidy>).
28. Седых Ю., Макаренко Т. Инфраструктура поддержки малого предпринимательства // Мир Науки. Выпуск 2 – 2015. (<https://mir-nauki.com/PDF/08KMN215.pdf>).
29. https://stat.uz/images/uploads/reliz2021/mb_senatbr_ru_28_01_2022.pdf
30. Муаллифлар томонидан тадқиқот натижалари асосида ишлаб чиқилган.
31. https://kpfu.ru/staff_files/F836951710/Monografiya_Palyakin_prav.pdf; <https://mir-nauki.com/>.